

2002 – פרשת מותו של אהוד שניאור ז"ל –

הרשעת מפקד בגרימת מוות ברשלנות בגין "טרטור" של חייל

מאת: קצינת-משפטים מרטה קרמרנקו, עוזרת ראש תחום הדוברות, קשרי-החוץ והביקורת

ביום 9 באוגוסט 2002, בעומס חום כבד בשעות אחר הצהריים, נדרש רב"ט אהוד שניאור ז"ל, לפקודת מפקדיו, לרוץ שלוש פעמים למרחק של שני קילומטרים, כאשר על גופו אפוד. שורת מחדלים הובילה למותו של רב"ט שניאור ז"ל באותו היום - פעילות גופנית וריצה עצימה שבוצעו בניגוד לפקודות הצבא וללא סמכות, וענישה גופנית על-ידי מפקדו בלילה שקדם לכך. בעקבות המקרה, ננקטו צעדים פיקודיים נגד שני מפקדי הכיתות שפיקדו על האימון ואף הוגשו נגדם כתבי אישום לבית-הדין הצבאי. בית-הדין קבע כי "הטרטור" שהוביל למותו של החייל היה תוצאה של סדרת מעשי עבירה.

רקע עובדתי

רב"ט אהוד שניאור ז"ל, חניך באימון מתקדם ביחידת "דובדבן" חזר ליחידתו לאחר שנעדר מהיחידה למעלה מחודש ימים בעקבות פציעה. רופאיו הנחו שעליו לחזור לפעילות גופנית בהדרגתיות, במשך שלושה שבועות נוספים. ביום 8 באוגוסט 2002, כשלושה שבועות לאחר חזרתו לפעילות, נערך אימון ריצה, בו התקשה רב"ט שניאור. לאחר מכן, בשעות הלילה, נערכה למחלקתו "הקפצת כוננות", אליה לא התערר. סמל סופר, מפקדו הישיר של רב"ט שניאור ומפקד כיתה נוסף, סמ"ר גרשון, החליטו להענישו על כך שלא התערר. סמל סופר הורה לרב"ט שניאור לרוץ מספר פעמים כאשר לגופו ציוד במשקל למעלה מ-20 קילוגרם ולזחול על הרצפה, כאשר סמל סופר הניח את רגלו על קסדתו של שניאור בעת הזחילה וסמ"ר גרשון גער בו. חרף בקשתו של רב"ט שניאור להיבדק על-ידי חובש, עוד טרם "הטרטור", הפנייה לא טופלה ורב"ט שניאור לא נבדק.

למחרת בצהריים נערך לחניכי המחלקה אימון ריצה לאורך שני קילומטרים, בעודם נושאים אפודים. בהנחיית מפקד המחלקה, החניכים לא נדרשו לעמוד בזמן ריצה מסוים, ואולם סמל סופר הורה כי הריצה תהיה מוגבלת בזמן, וכי חניך שלא יעמוד בזמנים יידרש לרוץ מקצה נוסף. רב"ט שניאור לא צלח שני מקצים ולפיכך יצא למקצה ריצה שלישי. כ-700 מטרים מתחילת המקצה השלישי התמוטט רב"ט שניאור, וזמן קצר לאחר מכן נקבע מותו.

בעקבות הפרשה ננקטה שורת צעדים פיקודיים כלפי מפקדי היחידה: קידומו המובטח של מפקד הבסיס נשלל; המג"ד הודח מתפקידו; המ"פ והמ"מ הודחו מתפקידים פיקודיים ושוחררו מצה"ל; מפקדי הכיתות הודחו מתפקידים פיקודיים, ונפסלו מלשמש כלוחמים. בנוסף לכך, הוגשו כתבי אישום פליליים כנגד מפקדי הכיתות, סמל סופר וסמ"ר גרשון.

הארץ

צה"ל: נורמות פיקוד פסולות וחריגה מנהלים במחלקתו של חייל דובדבן שמת באימון

כותרתה של כתבת עיתון "הארץ" בקשר לפרשה, שפורסמה סמוך לאחר קרות האירוע

06:04 | 16.08.2002 | 00:00 | עדכן ב: 06:04

מאת כתב "הארץ"

תחקיר האימון שבו נהרג בשבוע שעבר החייל אהוד שניאור, מעלה ממצאים קשים בכל הקשור לאופן ניהול הפלוגה, היחס לחיילים והאימונים שעברו. "בפלוגה היה קשר של שתיקה", אמר אמש מפקד זרוע היבשה, האלוף יפתח רון-טל.

ההליך המשפטי

חובת הזהירות של מפקדים כלפי פקודיהם ואף כלפי כל חייל הנמוך מהם בדרגה, נקבעה במספר הזדמנויות, בחקיקה, בפקודות הצבא ובפסיקה. זאת גם ביחס לפעילות אימונים. בית-הדין הצבאי ציין בכמה פרשות קשות, כי לצד החובה לבצע אימונים עומדת חובה להבטיח כי האימונים לא יהיו כרוכים בסיכונים מיותרים. כך היה גם בהליכים בענייננו, כנגד שני מפקדי הכיתה, סמ"ר גרשון וסמל סופר.

סמ"ר גרשון הורשע בעבירת שררה כלפי פקודים, שיוחסה לו לפי הודאתו במסגרת הסדר טיעון, ונגזרו עליו שלושה חודשי מאסר בפועל, בכליאה ממשית, ארבעה חודשי מאסר מותנים והורדה לדרגת טוראי. ערעורו על העונש שהוטל עליו נדחה.

סמל סופר לא הודה בעבירות שיוחסו לו: גרימת מוות ברשלנות לפי חוק העונשין, התשל"ז-1977 והתעללות לפי חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955. בעניינו נוהל הליך פלילי מלא, בו נקבע כי הוא פעל באופן **אקטיבי** בניגוד לפקודות הצבא ובניגוד להוראות ישירות ממפקדו; על כן נקבע כי רשלנותו חמורה ביותר. בחוות דעתם של המומחים הרפואיים, ביניהם ד"ר גליקסון, שהיה מנהל ביחידה להפרעות קצב בבי"ח שיבא ושימש יועץ לקרדיולוגיה במילואים, נקבע כי **"ריצה של קרוב לשישה ק"מ, תוך הגבלת זמנים, בתנאי עומס חום קשים, לאחר חסך שינה ותוך תשישות קיצונית, היא הגורם לפטירתו, קרוב לוודאי ממכת חום..."**.

בנוסף, נקבע כי סמל סופר - שהיה כאמור מפקדו הישיר של רב"ט שניאור - היה מודע לנסיבות שקדמו לאירוע: לכך שרב"ט שניאור שהה בתקופת מחלה ממושכת מבלי להתאמן; לכך שנדרשה לו תוכנית אימונים אישית בהתאם להמלצת הרופאים; וכן לכך שרב"ט שניאור חווה קושי בלילה שקדם ליום מותו, בעיקר בשל העונש הפיזי שהטיל עליו, ולבקשתו של רב"ט שניאור לפגוש בחובש. חרף כל אלה, סמל סופר דרש מרב"ט שניאור להשתתף בריצה עצימה, שנוהלה בניגוד לפקודות, תוך חריגה מסמכות ובהתעלם מעומס החום.

לפי קביעת בית-הדין הצבאי, אותה רשלנות חמורה הצדיקה את הרשעתו של סמל סופר בגרימת מוות ברשלנות ובהתעללות, באופן תקדימי לאותה תקופה. על סמל סופר הוטל עונש בן שנתיים מאסר בפועל, לצד מאסר מותנה והורדה לדרגת טוראי.

בעקבות האירוע ובמקביל להליכים הפליליים בעניינם של המפקדים, הוקמה ועדת חקירה. בדוח הוועדה נקבע כי היו ביחידה נורמות פיקוד פסולות, חריגה מנהלים ואלמות כלפי טירונים. יחד עם זאת, המ"כים היו היחידים שעמדו לדין ונשאו באחריות פלילית למותו של רב"ט שניאור ז"ל.

לפיכך, הוריו של רב"ט שניאור עתרו לבית המשפט העליון ביושבו כבג"ץ, בבקשה להורות לפרקליט הצבאי הראשי להגיש כתבי אישום גם נגד המ"פ והמ"מ.

בג"ץ התייחס לחומרת האירוע ופסק:

"התנהגותם של המשיבים [...] ראויה לכל גינוי. התנהגותם הינה בניגוד למצופה ממפקדים עליהם מוטלת החובה לדאוג לשלומם הפיזי והנפשי של חייליהם. לא ניתן להשלים עם המציאות בה מפקד המחלקה ומפקד הפלוגה אינם מודעים להתנהלות של מפקדי הכיתות. יש לתהות האם "הסימנים" בשטח לא חייבו ערנות ובדיקה מעמיקה יותר על ידם.

בנוסף, יש לתהות מדוע המנוח חזר לפעילות מלאה בטרם הזמן שנקבע לו בתוכנית האימונים, וכיצד אותה תוכנית אימונים לא נמצאה ולא נמצא לה תיעוד? יש לתהות גם מדוע עומס החום לא נבדק על-ידי המשיב 5, כאשר עניין זה באחריותו?"

ואולם, בג"ץ דחה את העתירה ופסק כי לא היה מקום להתערב בשיקול דעתו של הפרקליט הצבאי הראשי, אשר החליט כי אין מקום להגיש כתב אישום נגד הקצינים. בחוות דעתו של פרקליט מחוזות השיפוט של זרוע היבשה ושל פיקוד הדרום בהקשר זה נקבע, כי מעשי המפקדים הזוטרים היו עצמאיים, תוך הפרת פקודות והוראות.

הודגש כי המ"פ והמ"מ לא היו מודעים למסכת "הטרטורים" כלפי רב"ט שניאור ז"ל ולשגרת מעשי ההתעללות מצד מפקדי הכיתות, וכי בנסיבות אלה לא התקיים קשר סיבתי בין התנהלותם לבין מותו.

מותו של סמל אהוד שניאור ז"ל ממכת חום

זרוע יבשה

לקחים עיקריים

1. **אימון גופני** – יתבצע עפ"י תוכנית אימונים סדורה ובהתאם לסרגל המאמצים המאושר.
2. **חיילים מצטרפים ("סרגלסטים")** – יש להתאים את האימון הגופני לסרגל המאמצים של כל חייל.
3. **מניעת פגיעות אקלים** – אימון גופני יתבצע בהתאם למגבלות בהוראות הבטיחות לאימונים בהתאם למזג האוויר (כרך א', הוראה 5.3)
4. **היערכות לטיפול בנפגעי חום** – יש להציב פק"ל קירור עם הכוח ולתרגל את השימוש בו.
5. **אמינות וערכים** – "קשר השתיקה" וחוסר דיווח בתוך סגל הפיקוד הינו פגיעה קשה בערכי צה"ל.

כללי

תאריך: 9/8/2002, בשעה 18:30

מקום: מתקן אדם

תיאור: במהלך ריצת אפוד לא מתוכננת ולא מאושרת (3 ריצות 2000 מ' ברצף), בעומס חום קיצוני התמוטט חייל ופונה לבית חולים.

תוצאות: חייל הרוג.

אימון גופני יבוצע בהתאם למגבלות בעומסי חום / קור!

ינואר 2020

תחקירי דגל | מבק"א יבשה | ענף חקירות

1 | בלמ"ס

שקף המתאר את עיקרי הלקחים שנלמדו בצה"ל מהפרשה
(מתוך קלסר "תחקירי דגל" שפורסם באתר צה"ל בחודש ינואר 2020)

חשיבות הפרשה

במהלך שנות התשעים ושנות האלפיים המוקדמות התרחשה שורת תאונות אימונים בהן נהרגו חיילים. בראשית שנות האלפיים, לצד אירוע מותו של רב"ט שניאור אירעו שני מקרים נוספים בהם איבדו את חייהם סמל רועי דרור ז"ל (מ/1/04 התצ"ר נ' סרן אלון מורשת ואח') וטוראי גיא גמליאל ז"ל (מז"י/47/04 התצ"ר נ' סגן צפירי רז). אבקש להשוות בין המקרים המצערים הללו לענייננו.

סמל דרור ז"ל נפטר ממכת חום בעת אימון ניווטים בהר ארבל. בעקבות האירוע, הועמדו לדין פלילי חמישה מפקדים משרשרת הפיקוד והורשעו בהתרשלות בתפקיד; על כל המעורבים נגזרו עונשי מאסר מותניים ושלושת הקצינים הזוטרים הורדו לדרגת סמל. כנגד הקצינים הבכירים שהיו מעורבים באירוע ננקטו צעדים פיקודיים.

טוראי גמליאל ז"ל מצא את מותו בעת שניסה לחצות את נהר הירדן, בהוראת מפקדו, סגן רז צפירי, ונסחף עם הזרם. נגד המפקד הוגש כתב אישום והוא הורשע בגרימת מוות ברשלנות; בגין הרשעתו נגזרו עליו עונשים של חצי שנת מאסר בדרך של עבודות צבאיות, חצי שנת מאסר מותנה והורדה לדרגת טוראי. כמו כן, ננקטו נגדו צעדים פיקודיים.

בשלושת המקרים מותם של החיילים נגרם כתוצאה מאימונים שבוצעו בניגוד לפקודות, ואולם ההליך המשפטי בקשר למותו של רב"ט שניאור היה הראשון מבין פרשות אלו, בו הורשע מפקד בגרימת מוות ברשלנות בגין "טרטור" נפשע של חייל, וגזר דינו של סמל סופר היה חמור בהתאם.

במסגרת הדיון בערעור שהגיש סמל סופר לבית-הדין הצבאי לערעורים, נקבע כי המפקד חב חובת-אמון בארבעה רבדים: חובת-אמון כלפי פקודיו; חובת-אמון כלפי מפקדיו; חובת-אמון כלפי הציבור וחובת-אמון כלפי הורי החיילים שהפקידו בידי את היקר מכל. סמל סופר מעל באמון זה ורמס את חובותיו ברגל גסה.

לצד זאת, ראוי להדגיש מספר היבטים שפרשה זו עוררה - מבלי להפחית ממידת רשלנותו הפושעת של סמל סופר:

ראשית, פרשה זו חשפה שוב וביתר שאת את הסכנות הגלומות "במדיניות טרטורים" שהפכה לנורמה ביחידה; בית-הדין הצבאי לערעורים תהה: "היכן היו יתר מפקדיו של המנוח? כיצד נוצרה התשתית העבריינית אשר איפשרה את "הטרטורים" בכלל, והריצה הקטלנית בפרט?". המפקדים התרשלו ולא מימשו את חובתם הפיקודית, לדאוג שאירועים מעין אלו לא יתרחשו ביחידתם. בשל כך ננקטו נגדם צעדים פיקודיים, והועברו מסרים חד-משמעיים לשדרת הפיקוד בדבר מדיניות האכיפה הנוקשה שתופגן כלפי תופעת "הטרטורים".

שנית, מתחקורו של האירוע ומחקירת החשודים והעדים בפרשה, עלה כי נוצר "קשר של שתיקה" בין החיילים. תופעה זו זכתה ליחס חמור בפני עצמה, עד כדי כך שבעקבות קשר שתיקה זה מחלקת החיילים בה התרחשו האירועים פורקה ופוזרה.

פסק הדין בפרשת מותו המיותר של רב"ט שניאור ז"ל היה צעד נוסף שמצטרף למלחמה ארוכת השנים בנורמות פסולות ובתאונות אימונים בצה"ל, למניעתם של אסונות נוספים - החל מהמלצותיה של ועדת לפידות, דרך דוח ועדת עינן ודוח מבקר המדינה לגבי אסון צאלים, ועד להקמתו של מערך הבטיחות בצה"ל.

מדוע בחרתי בנושא?

כקצינה בפרקליטות הצבאית ומתוקף תפקידי בתחום הדוברות של היחידה, אני סבורה שיש חשיבות בקיום שיח ובניתוח של מקרים טרגיים בהם קופחו חיי אדם בשל רשלנות וכשלים שונים. זאת, גם לשם למידתו של המשפט הצבאי והבנת הסף המחייב, בו על מפקדי צה"ל לעמוד, וגם לשם הפקת לקחים ומניעת הישנות המקרים.

אני מסכימה עם קביעותיו של בית המשפט בשולי פסק הדין: מסכת האירועים מחייבת כי סיפורו של רב"ט אהוד שניאור ז"ל לא יישכח. חובתו של כל מפקד בצה"ל להכיר את נסיבותיה של פרשה זו וחובתו של צה"ל להבטיח שמקרים דומים לא יישנו - "למען תדע כל אם עבריה שמסרה גורל בנה לידי מפקדים הראויים לכך".

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"ץ 11058/08 יעקב שניאור ואח' נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח' (פורסם במאגר "נבו"), 28 באוגוסט 2010);
- מז"י 41/04 התובע הצבאי נ' סמל נתנאל סופר (פורסם במאגר "נבו", 7 ביולי 2005);
- ע/87/05 סמל נתנאל סופר נ' התובע הצבאי הראשי (פורסם במאגר "נבו", 27 במרץ 2006);
- ע/86,102/93 סא"ל רמי מימון ואח' נ' התובע הצבאי הראשי (לא פורסם, 18 באוקטובר 1993);
- אירנה פיין וזיו בורר "מפקד: האחריות הפלילית בעבירות רשלנות" המשפט הפלילי בצה"ל 147 (2006);
- עודד מודריק "מפקד: סמכות, אחריות, אשמה" פלילים ב 249 (תשנ"א-1991);
- עודד מודריק "אחריות מפקדים - היבט דיוני" פלילים ט 285 (2000);
- קלסר תחקירי הדגל בבטיחות של זרוע היבשה (1 בינואר 2020), ובו עיקרי תחקיר מותו של סמל אהוד שניאור ז"ל:
<https://www.idf.il/media/61187/%D7%AA%D7%97%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%99-%D7%94%D7%93%D7%92%D7%9C-%D7%91%D7%91%D7%98%D7%99%D7%97%D7%95%D7%AA-%D7%A9%D7%A7%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%9E%D7%99%D7%93%D7%94-2020.pdf>